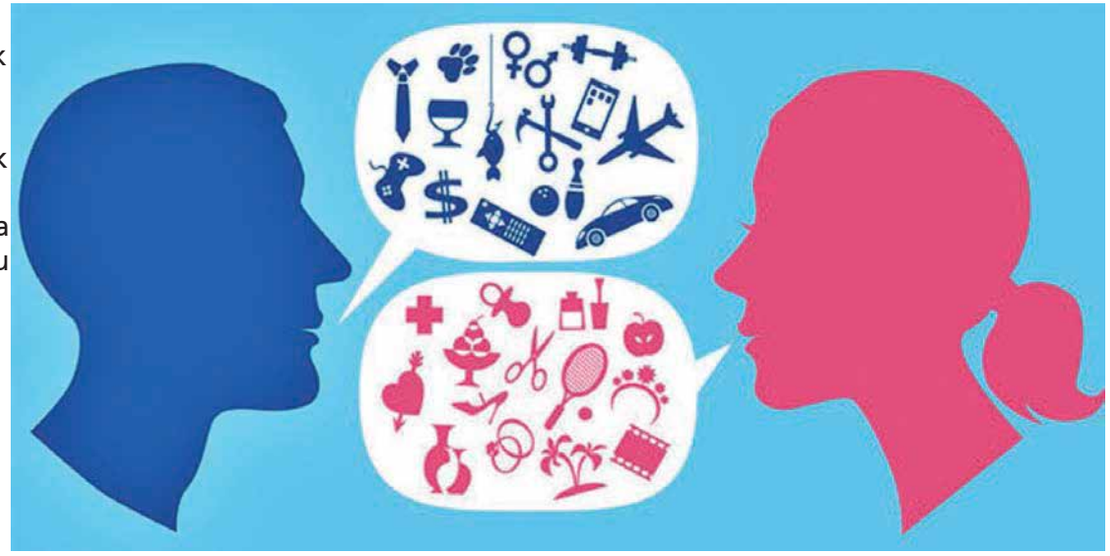
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI Sınıf-11

OGM MATERYAL
ORTAÖĞRETİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

KONU CÜMLENİN ÖGELERİ

Bir düşünce, duygu, durum ya da olayı bildirerek anlatan sözcük ya da sözcük grubuna "cümle" denir.

Cümleler, sözcük ya da sözcük gruplarıyla kurulur. Bir cümleyi oluşturmak için çekimli bir fiil ya da ek-fiil almış ad ya da ad soylu sözcüğe ihtiyaç vardır. Cümle, yüklem üzerine kuruludur bu yüzden yüklem cümlenin asıl unsurudur. Özne, nesne ve tümleçler yükleme sorulan sorularla bulunur.

YÜKLEM: Cümlede yargı bildiren çekimli sözcük ya da sözcük grubuna "yüklem" denir. Yüklem; çekimli bir fiil ya da ek-fiil almış ad ya da ad soylu bir sözcükten, sözcük grubundan oluşabilir.

ÖZNE: Cümlede işi gerçekleştiren, yargıya konu olan ögeye "özne" denir. Özne, yükleme sorulan "ne, kim" sorularıyla bulunur. Özne, cümlede sözcük ya da sözcük grubu hâlinde yer alabilir. Özne, cümlede sözcük ya da sözcük grubu hâlinde yer almayabilir. Bu durumda özne yüklemin aldığı kişi ekine göre belirlenir. Bu özneye de "gizli özne" denir.

NESNE: Cümlede öznenin yaptığı işten etkilenen ögeye "nesne" denir. Nesne, belirtili nesne ve belirtisiz nesne olmak üzere ikiye ayrılır. Belirtisiz nesne, yalın hâlde bulunan addan oluşur. Yükleme sorulan "ne" sorusuyla bulunur. Belirtili nesne, belirtme hâli ekini (-i) almış adlardan oluşur. Yükleme sorulan "neyi, kimi" sorularıyla bulunur.

DOLAYLI TÜMLEÇ: Cümlede yüklemi yönelme, bulunma, ayrılma anlamlarıyla tamamlayan ögeye "dolaylı tümleç" denir. Cümlede "-e, -de, -den" hâl eklerinden birini almış sözcük ya da sözcük grupları dolaylı tümleç olabilir. "-e" yönelme hâli ekini almış dolaylı tümleçler, yükleme sorulan "neye, kime, nereye" sorularıyla bulunur. "-de" bulunma hâli ekini almış dolaylı tümleçler, yükleme sorulan "ne(y)de, kimde, nerede" sorularıyla bulunur. "-den" ayrılma hâli ekini almış dolaylı tümleçler, yükleme sorulan "ne(y)den, kimden, nereden" sorularıyla bulunur.

ZARF TÜMLECİ: Cümlede yüklemi zaman, durum, nitelik, miktar, ölçü, yer yön bakımından tamamlayan ögeye "zarf tümleci " denir. Zarf tümleci; yükleme sorulan "ne zaman, nasıl, ne kadar, ne yöne, nasıl, niçin, neden, kim ile, ne ile..." sorularıyla bulunur.

SORULAR

Soru 1

Romanın bir ayna oluşuna ilişkin eğretilemeyi Pierre Macherey, "Bir aynadır roman fakat gerçeği olduğu gibi yansıtmayan kırık bir ayna." şeklinde yorumluyor.

Bu cümlede aşağıdaki ögelerden hangisi yoktur?

A) Özne
B) Dolaylı tümleç
C) Belirtili nesne
D) Zarf tümleci
E) Yüklem

Cevap: B

Soru 2

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde birden fazla yüklem kullanılmıştır?

A) En iğrenç yalan, gözyaşı şekline girendir.
B) Şiir bir kültürün taşınabilir manevi vatanıdır.
C) En geveze kuş ümittir, kalbimizde hiç susmaz.
D) Yalanı söküp atmadan hakikati dikmeye kalkma.
E) Sağanak altında hüzünlü ve mutlu insan pek fark edilmez.

Cevap: C

Soru 3

Cümlede bir sözcük olarak bulunmayan, yüklemin çekiminden anlaşılan öznelere gizli özne denir.

Bu açıklamaya göre aşağıdaki cümlelerin hangisinin öznesi gizlidir?

A) Devlete ruh veren, insandır.
B) İyi insan, tüm canlıların dostudur.
C) Sevmeyen insanın, bir yanı eksiktir.
D) Güzellik bakanın gözündedir, derler.
E) İnsanı en çok etkileyen şey güzelliktir.

Cevap: D